

кий відносяться до курортної зони) і підтримати молодіжне підприємництво і фермерство;

- розробити економічний механізм регулювання трудової міграції в занепадаючих сільських районах, залучення робочої сили у підсобні виробництва і промисли, а також у галузь невиробничої сфери;
- здійснити заходи які б сприяли професійній підготовці і перекваліфікації населення, збереження кваліфікованих кадрів, особливо для сільської місцевості;
- з метою впливу на ринок праці слід забезпечити ефективне співробітництво державних і місцевих органів влади і самоврядування, роботодавців і профспілок для проведення комплексної політики зайнятості, яка б враховувала взаємозалежність завдань економічного і соціального розвитку.

Реалізація наведених вище мір сприяння зайнятості населення дозволить стабілізувати положення на ринку праці, знизити рівень соціальної напруженості, створити сприятливе середовище для підвищення престижності та мотивації праці, а також запобігти дальшому поглибленню економічної і соціальної кризи в промисловості і аграрному секторі.

УДК: 334: 477. 72

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СКЛАДІ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

А.С. МОХНЕНКО - аспірант, Херсонський ДАУ

Одним з головних напрямків у формуванні економічного механізму ринкових відносин у регіоні є розвиток підприємницької активності, створення значного прошарку малих підприємств у державному, муніципальному, приватному секторах економіки. Мале підприємство є економічною формою задоволення різних матеріальних та нематеріальних потреб населення.

Розглядаючи роль малих підприємств в умовах перехідного періоду, економісти виділяють ряд задач, котрі можна та необхідно вирішити за їх допомогою. Перше – це забезпечення більшої рухливості асортименту та об'ємів продукції, що випускається та послуг, що надаються, досягнення тісного зв'язку з ринком та споживачем. Друге – це формування оптимального співвідношення, можливо навіть певної пропорційності та збалансованості, в структурі регіонального виробничого комплексу, а також формування оптимального співвідношення між кру-

пним, середнім та дрібним виробництвом у відповідності до структури потреб населення та підприємств, що змінюються, в продукції та послугах. Третє – приведення в дію всіх факторів, що сприяють раціональнішому використанню матеріальних та трудових ресурсів. Четверте – залучення додаткових джерел фінансування (інвестиції, як місцеві, так і зарубіжні), для підйому промислового виробництва та підвищення його технічного рівня. П'яте – створення додаткового числа робочих місць.

В будь-якій країні вирішення глобальних проблем розвитку економіки починається з розробки промислової політики держави, котра включає в себе комплекс юридичних, економічних, організаційних, технічних та інших заходів з підтримання та розвитку матеріально-технічної бази. Складовою частиною моделі розвитку економіки республіки є регіон, цей окремий напрямок, складовий елемент реформування. Однозначно визнано всіма, що внаслідок проведення реформ економіка повинна стати багатокладною.

Державна та регіональна політика повинна передбачати рівноправний розвиток та підтримку різних форм власності, але методи, специфіка впливу повинні бути глибоко диференційованими та виходити з існуючої економічної ситуації. В цій політиці (програмних документах) слід передбачити можливість потужного прошарку малого бізнесу, його виробничого, фінансового та людського потенціалу. Це – сила, що народжується, у неї є свої пріоритети, свої правила гри (ведення справ), свої інтереси та величезний невикористаний потенціал. Рівень розвитку цієї сфери несе на собі відбиток всіх державних та регіональних проблем, відображає рівень розвитку виробничих сил і виробничих відносин в суспільстві. Таким чином, він сформований на тій соціально-економічній базі, котру має регіон, тобто на базі виробничо-технічного потенціалу та невиробничої сфери.

В цьому контексті звернемося до стану та структурного розвитку малих підприємств Херсонської області. Так з 1996 року до 2000 рік кількість малих підприємств збільшилось з 1820 до 4879, тобто майже у 2.5 рази (в аналіз включено тільки діючі, а не зареєстровані підприємства). Розрив між зареєстрованими та діючими підприємствами дуже великий, так у 1998 році кількість зареєстрованих – 9727, а діючих – 3396, у 1999 році кількість зареєстрованих – 10343, а діючих – 4879 (діючих із загального числа зареєстрованих всього 35%). Щорічне збільшення малих підприємств наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Кількість малих підприємств Херсонської області та їх зріст у період із 1996 по 1999 роки.

1996		1997		1998		1999	
один.	у % до попереднього року	один.	у % до попереднього року	один.	у % до попереднього року	один.	у % до попереднього року
1820	-	3396	186,6	3467	102,1	4879	140,7

Активно йде процес розповсюдження малих структур за галузями народного господарства.

Таблиця 2 – Кількість малих структур за основними галузями народного господарства

Галузь	Кількість		
	1997	1998	1999
Всього	3396	3467	4879
Промисловість	317	390	518
Сільське господарство	70	85	177
Транспорт і зв'язок	57	74	117
Будівництво	396	387	460
Торгівля та громадське харчування	1931	1886	2634
Побутове обслуговування населення	186	180	241
Інші галузі	439	465	732

У відповідності з даними табл. 2 ми можемо констатувати наступне.

1. Перший період, 1997 р. доволі бурхливе та активне зростання числа малих підприємств, збільшення протягом року їхньої кількості у 1.8 разів. Протягом цього періоду переважають види діяльності – виробництво, будівництво, побутове обслуговування, торгівля. За кількістю підприємств на першому місці торгівля та громадське харчування – 1931; далі будівництво – 396; промисловість – 317; побутове обслуговування – 186; сільське господарство – 70.

2. Другий період, 1998 р. відбувається поступове зниження темпів зростання малих підприємств, у 1998 році приріст склав 102,1%. Протягом цього періоду, торгівля та громадське харчування, як і раніше, на першому місці, але кількість підприємств торгівлі зменшилось до 1886; промисловість вийшла на друге місце, кількість підприємств збільшилась до 390; далі будівництво – 387; побутове обслуговування – 126; сільське господарство – 85; транспорт та зв'язок – 74; та інші.

3. Третій період, 1999 року, подальше зростання кількості діючих малих підприємств. Основна маса підприємств займається торгівельною діяльністю. Картина така: в торгівлі понад п'ятдесят процентів під-

приємств; далі промисловості – 518; будівництво – 460. Дуже незначна частка науки та наукового обслуговування; та інші.

Найбільшого розповсюдження малі підприємства набули у містах Херсонської області. Очевидний лідер серед міст є Херсон - обласний центр, промисловий центр, найбільша чисельність населення. В районах же Херсонської області підприємницька ініціатива дуже низька. Данні у табл. 3.

Таблиця 3 – Кількість підприємств по містах та районах Херсонської області

	Кількість		
	1997	1998	1999
Всього	3396	3467	4879
м. Херсон	1889	2146	3119
м. Нова Каховка	508	375	541
м. Каховка	162	132	182
Бериславський р-н	102	92	69
Білозерський р-н	53	48	61
Великолепетиський р-н	22	22	32
Великоолександрівський р-н	29	17	20
Верхньорогачицький р-н	31	22	28
Високопільський р-н	13	14	16
Генічеський р-н	120	125	187
Голопристанський р-н	49	35	57
Горностаївський р-н	20	20	45
Іванівський р-н	3	11	11
Каланчацький р-н	15	17	21
Каховський р-н	21	21	30
Нижньосірогоський р-н	6	10	11
Нововоронцовський р-н	11	15	28
Новотроїцький р-н	28	41	54
Скадовський р-н	175	176	195
Цюрупинський р-н	119	107	140
Чаплинський р-н	20	21	32

Кількість працюючих, зайнятих на малих підприємствах області, зростало наступним чином: 1996 рік – 16845 чоловік; 1997 – 23277 чоловік; 1998 – 19065 чоловік; 1999 – 20910 чоловік. Таким чином, до 1997 року спостерігали стабільне зростання зайнятих у малому бізнесу, з 1998 року відбувся відтік робочої сили.

Штатні працівники у 1999 році склали близько 90% від всіх зайнятих у сфері малого бізнесу, а в загальній чисельності трудових ресурсів області – це всього 7%.

У табл. 4, 5, 6 приведені дані основні показники діяльності підприємств малого бізнесу по галузям економіки.

Таблиця 4 – Основні показники діяльності підприємств малого бізнесу по галузям економіки за 1997 рік.

	Кількість ді- ючих підпри- ємств /одиниць/	Виручка (ва- ловий дохід) від реалізації продукції, робіт, послуг /тис. грн./	Витрати на виробництво реалізованої продукції /тис. грн./	Балансовий прибуток, збиток (-) /тис. грн./
Всього:	3396	716950,8	571718,2	23764,7
у тому числі: Промисловість	317	51154,2	39486,5	3033,0
Сільське господарство	70	9079,7	7735,0	163,7
Транспорт і зв'язок	57	15413,2	14197,8	749,6
Будівництво	396	49179,1	36386,1	4519,5
Торгівля та громадське харчування	1931	554687,2	445893,2	13351,2
Побутове обслуговуван- ня населення	186	4720,1	3610,6	54,3
Інші галузі	439	37437,4	24409	2479,5

Таблиця 5 – Основні показники діяльності підприємств малого бізнесу по галузям економіки за 1998 рік.

	Кількість ді- ючих підп- риємств /одиниць/	Виручка (ва- ловий дохід) від реалізації продукції, робіт, послуг /тис. грн./	Витрати на виробництво реалізованої продукції /тис. грн./	Балансовий прибуток, збиток (-) /тис. грн./
Всього:	3467	755445,2	576811,0	1268,4
у тому числі: Промисловість	390	83464,7	68366,4	- 630,7
Сільське господарство	85	20616,6	14373,0	1412,8
Транспорт і зв'язок	74	12923,4	10794,3	1705,4
Будівництво	387	27248,3	21808,3	422,7
Торгівля та громадське харчування	1886	581124,1	437631,4	- 2376,2
Побутове обслуговуван- ня населення	180	4290,1	3756,4	- 69,8
Інші галузі	465	25778	20081,2	804,2

Таблиця 6 – Основні показники діяльності підприємств малого бізнесу по галузям економіки за 1999 рік.

	Кількість діючих підприємств /одиниць/	Виручка (валовий доход) від реалізації продукції, робіт, послуг /тис. грн./	Витрати на виробництво реалізованої продукції /тис. грн./	Балансовий прибуток, збиток (-) /тис. грн./
Всього:	4879	1280671	991974	23415
у тому числі:				
Промисловість	518	91952	74487	- 379
Сільське господарство	177	46721	33737	5181
Транспорт і зв'язок	117	24104	18706	2121
Будівництво	460	39601	31358	1491
Торгівля та громадське харчування	2634	981500	748012	22292
Побутове обслуговування населення	241	25219	25553	4632
Інші галузі	732	71574	60121	- 11923

Приоритетне становище торгівлі у малому бізнесі можна пояснити рядом причин. Перше, не потрібні великі капітальні вкладення, швидкий оборот капіталу, відповідно висока норма прибутку. Друге, можливість нелегального обороту, відмивання грошей, постійна маса готівки. Третє, активний процес приватизації у сфері торгівлі та послуг. Четверте, притік маси імпортних товарів, відносно дешевих та таких, що не мають аналогів у нашому виробництві. Усі ці фактори дали потужний поштовх для переливання капіталів у торгівлю.

На нашу думку – це природний процес для періоду первинного накопичення капіталу, котрий у всіх державах починався з торгівлі, легкої промисловості, а в подальшому давав поштовх для розвитку важкої та добувної промисловості, науки та наукового обслуговування. В середовищі малих торговельних підприємств створено потужну конкуренцію і відповідно найближчим часом почнеться розшарування на крупні монопольні об'єднання, середні спеціалізовані торговельні точки та дрібних торговців-лавочників (сюди слід відносити й "човників", що торгують на речових ринках і не враховуються поки що органами статистики).

Неповною була б картина діяльності малого бізнесу в Херсонській області без його характеристики за формами власності. Згідно з даними Херсонської області (дані рис. 1) у 1999, як приблизно і у попередні роки приблизно 50% діючих малих підприємств припадало на колектив-

вну форму власності, приблизно 47% мали приватну форму власності, всього 1-3% – державна власність, та менше ніж 1% - власність інших держав. Таким чином, можна констатувати, що малі підприємства в основній своїй масі відносяться до сфери бізнесу і в своїй основі мають підприємницьку діяльність, котра повністю підпорядкована ринковим законам та закономірностям.

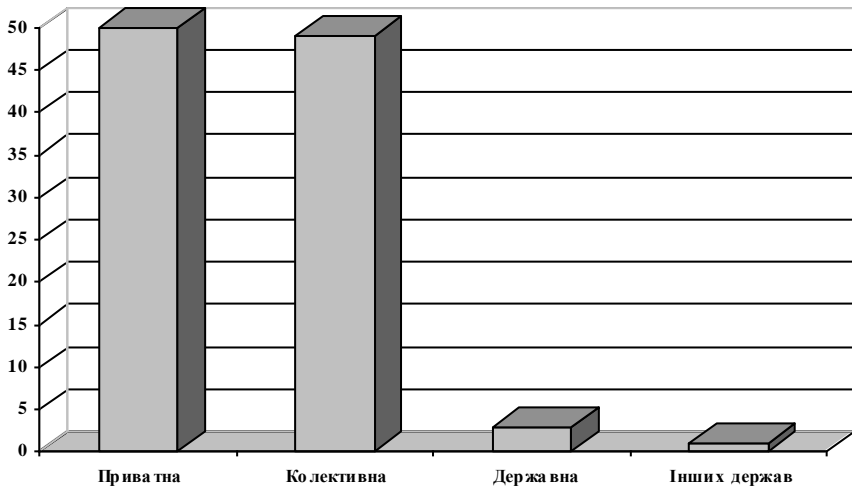

Рисунок 1. Структура підприємств малого бізнесу за формами власності

Таким чином, провівши загальний економічний аналіз сучасного стану малих підприємств, а ми вже констатували той факт, що малі підприємства на 99% являють собою середовище малого бізнесу, можна зробити ряд корінних висновків.

Перший блок висновків слід віднести безпосередньо до процесу розвитку та зростання малого бізнесу як такого.

1. Процес бурхливого росту та просто абсолютне зростання малих підприємств припинився. Більше того, у 1999 році спостерігають поступове зменшення числа діючих підприємств. Всі ці процеси становлення та розвитку малого бізнесу протікають стихійно, без активної участі державних та місцевих органів влади. Останні лише констатують статистичні дані та успішно організують податковий збір.

2. Склалось певне середовище малого бізнесу, котре вписалось в сучасну економічну ситуацію та заповнила певні ніші в народногосподарському комплексі регіону. Інше, дуже цікаве питання, чи відповідає це середовище економічним та соціальним інтересам регіону.
3. Склалась певна інфраструктура у середовищі малого бізнесу, оформились його внутрішні та зовнішні сили. Напрацьовано певний механізм взаємовідносин та механізм ведення справ.

Другий блок висновків характеризує ті негативні сторони економічного життя нашого суспільства, що негативно впливають на виробничі процеси у середовищі малого бізнесу.

1. Недосконалість, складність та заплутаність законодавчої бази та фінансово-бухгалтерської звітності. Безліч порушень в цих питаннях вникає не від небажання виконувати їх, а просто від незнання.
2. Високі, не стимулюючі ставки оподаткування, зокрема якщо це стосується виробничої сфери. Відсутність реального диференційованого підходу до середовища малого бізнесу, тобто відсутність зацікавленості державних та місцевих властей у наданні конкретної підтримки.
3. Відсутність єдиного інформаційного простору, що обіймає всі сфери та галузі народногосподарського комплексу України, є обов'язковою умовою. На додаток, враховуючи специфіку індустріального розвитку Донбасу, його промислові пріоритети, сюди бажано віднести близьке зарубіжжя (Росію, Білорусію, Литву, тобто спробувати реанімувати колишні економічні зв'язки, що вже поступово відновлює бізнес-середовище).
4. Відсутність єдиної загальнодержавної економічної політики, особливим елементом котрої повинен бути малий та середній бізнес. Відповідно, звідси витікає відсутність механізмів стимулювання та захисту бізнес-середовища.
5. Нерозвинутість та відсутність зацікавленості в діяльності малого та середнього бізнесу на регіональному рівні (область, район, місто).

Всі ці недоліки властиві як Херсонській області, так і Україні в цілому, тобто це загальнонаціональні проблеми, але їхнє вирішення можливе лише за спільної участі держави та регіонів.

В загальному можна сказати, що, починаючи з 1996 року по теперішній момент, ми не можемо говорити про малий бізнес, як про серйозний елемент нашої економічної системи. Повільно та складно протікають процеси становлення цього середовища, затягується період первинного накопичення капіталу, і відповідно, превалюють його впливи сфери торгівлі та посередництва, конкурентне середовище створено лише в сфері торгівлі та знову ж таки посередницьких послуг, число робочих місць у сфері малого бізнесу незначне порівняно з державним сектором та зростаючими масштабами безробіття, дуже складне та не досліджене соціальне середовище бізнесу. Хоча можна говорити про позитивні елементи, привнесені в економічну дійсність малим бізнесом. Це – поповнення ряду надаваних послуг та реалізованих товарів (основна маса котрих все же є імпортною), створення хоча б і незначного, але все ж зростання числа робочих місць, можливість підприємливим людям реалізувати свої можливості в сфері підприємництва.

В перспективі, на думку автора, малий та середній бізнес повинен отримати розповсюдження не лише у містах, але й по всій території регіону та стати тим потужним середнім прошарком у народному господарстві, де будуть діяти і закони конкуренції та вільного ринкового підприємництва, і соціальний захист, і соціальна справедливість.

УДК: 332:477.73

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ КСП МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В НОВІ ФОРМУВАННЯ РИНКОВОГО ТИПУ

Л.Д.ЗАВІДНА - к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ

Проблеми села вже перестали бути лише проблемами АПК, а набрали загальнодержавного значення. Глибока економічна криза, яка особливо вразила с.-г. товаровиробників і призвела до різкого спаду обсягів виробництва, а також наявність ринкових тенденцій, змушують місцеві органи влади, а перш за все керівників господарств, здійснювати пошуки виходу з ситуації, що склалася. Держава стала перед фактом, що в переважній більшості КСП іде обвал фінансово-господарської діяльності, ростуть збитки і борги, колективна власність розкрадається і приходять в занепад.

Так, 1998 р. колективними сільськогосподарськими підприємствами, за якими закріплено 82,6% земельних площ, вироблено лише 41,2% валової продукції сільського господарства, коли по приватному сектору, представленому населенням, за наявності закріплених за ним 17,4% земель, питома вага виробленої продукції сільського господарс-